

4. Программы по русскому языку и чтению для 1 - 4 классов одиннадцатилетней кыргызской школы / сост.: К. Д. Добаев, Г. С. Тагаева. - Бишкек, 2010. – 39 с.

Рецензент: к.ф.н., доцент Токоева Н.А.

УДК:382.881

Чокошева Б.С.

д.п.н., профессор КГУ им.И. Арабаева

Болотбек кызы Нурзада

Казыбекова Майрам

Моңолбаева Жаңыл

магистранты КГУ им. И.Арабаева

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДА ЖАЗУУ ИШТЕРИН ИНТЕРАКТИВДҮҮ ЫКМАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУУ МЕНЕН ЖҮРГҮЗҮҮ

ВЕДЕНИЕ ПИСЬМЕННОЙ РАБОТЫ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ

CONDUCTING WRITTEN WORK IN PRIMARY CLASSES USING INTERACTIVE METHODS

Аннотация: Бул макалада башталгыч класстарда жазуу иштерин, анын ичинде жат жазуу жаздырууну жүргүзүүнүн жолдору жана ыкмалары, жат жазуу жаздырууда интерактивдүү ыкмаларды жана баалоонун интерактивдүү жолдорун пайдалануу маселелери каралат.

Аннотация: в данной статье отмечается роль письменных работ в развитии речи учащихся начальных классов, рекомендуются некоторые пути и способы его написания.

Annotation: this article notes the role of writing in the development of the presentation speech of primary school pupils, some recommended ways and means of their writing.

Түйүндүү сөздөр: жазуу иштери, жат жазуунун түрлөрү, жүгүрүп жазган жат жазуу, баалоонун интерактивдүү ыкмалары, кайтарып байланыш.

Ключевые слова: письменная работа, развитие речи, письменные работы, составление плана, связь обучения грамматике с развитием речи, формирование коммуникативных и речевых компетенций учащихся.

Keywords: written work, the development of speech, presentation, scheduling, communication grammar training with the development of speech, and the formation of communicative competence of students of speech.

Башталгыч класстарда жазуу иштерин анын эң жөнөкөй элементтерине таянып жүргүзүү талапка ылайык. Андай иш- аракеттердин катарына:

- жат жазуунун бардык түрлөрү;
- дилбаян жазуу;

- баяндама жазуу.
- таяныч сөздөрдү пайдаланып аңгеме же жомок жазуу;
- текст түзүү;
- план түзүү;
- сүйлөм түзүү;
- өмүр баян, арыз, кулактандыруу, мүнөздөмө, маалымдама сыяктуу иш кагаздарын жаза билүү;
- кат жаза билүү, ж.б.у.с. жазуу иштеринин түрлөрү кирет.

Башталгыч класстарда эне тилин текстке байланыштуу окутууда жазуу иштеринин бардык түрлөрү кеңири колдонулат. Жат жазуунун түрлөрү окуучулардын билимдерин текшерүүнүн эң негизги иш - аракеттеринен болуп саналат. Ар бир бөлүмдү, чейректи жыйынтыктоодо окуучулардын грамматикалык материалдарды өздөштүрүү деңгээли, алардын орфографиялык сабаттуулугу текшерилип, анын жыйынтыктарынын негизинде мугалим өзүнүн андан аркы иш-аракеттерин пландаштырат. Жат жазуунун башталгыч класстарда колдонулган текшерүү жат жазуусу, сөздүк жат жазуу, эске тутуу жат жазуусу, көрүү жат жазуусу, чыгармачылык жат жазуу сыяктуу түрлөрүнөн тышкары азыркы учурдун талабына ылайык интерактивдүү окутуунун негизинде жүгүрүп жазган жат жазуу түрүн колдонуу сунушталууда.

Бул иш - аракет салттуу окутуудагы жат жазуунун түрлөрүнөн толугу менен айырмаланат. Мында окуучунун кыймыл - аракети, көрүү, окуу, жазуу, сүйлөө, угуу сыяктуу кеп ишмердигинин бардык бирдиктери катышат. Ар бир окуучунун жекече иш - аракетинде жогорку жоопкерчилик пайда болуп, топтун жеңиши андан көз каранды экендигин, ага түздөн - түз таасирин тийгизерин сезет, өз ара биргелешип, байланышта, мамилелешип иштешет. Бул сабакта төмөнкүдөй максаттар ишке ашат:

- сүйлөмдөрдү жазуу аркылуу маалыматтарды эсине тутуусу өнүгөт;
- сүйлөмдөрдүн байланышын, лексикалык маанисин айырмалайт;
- туура, сабаттуу жазууга үйрөнөт;
- көрүү, угуу, жазуу, сүйлөө көндүмдөрү өнүгөт;
- топто биргелешип иштөөгө машыгышат.

Төмөндө жүгүрүп жазган жат жазуу стратегиясы менен 4-класста жүргүзүлгөн сабактын үлгүсүн сунуштайбыз.

Сабактын темасы: «Ырыс алды – ынтымак»

Сабактын максаты: «Ырыс алды - ынтымак» текстинин негизинде жатка жазуу менен сүйлөмдөрдөгү сөздөрдүн лексикалык маанисин, сүйлөмдөрдүн өз ара логикалык байланыштарын түшүнүп, билишет. Туура, сабаттуу жазууга көнүгүшөт. Биргелешип, жардамдашып иштөө аркылуу жазуу ишин аткарууга машыгышат.

Сабактын методдору: топто иштөө, баалоо.

Сабактын ресурстары: А – 4 кагазына жазылган тексттер.

Иш кадамдары:

1. А – 4 кагазына жазылган текст дубалдын 4 жерине илинет.
2. Класстагы окуучулар 1ден 4кө чейин саноо менен, 4 топко бөлүнүшөт. Топ уй мүйүз тартып отурушат.
3. Ар бир окуучу солдон оңду көздөй ирети менен кезектешип, тиешелүү дубалда илинген кагаздагы тексттен 1 сөздү жүгүрүп окуп, өз тобуна айтып берет.
4. Окуучулар кезектешип, тез жүгүрүп, чуркап, өз тобуна сөздөрдү окуп, айтып берип турат. Текстти жазып бүтмөйүнчө бул иш- аракет улантылат.

5. Кайсы топ биринчи бүтсө, бүткөндүгүн белгилеп, алакан чабышат.

6. Ар бир топ «чуркап жазган жат жазуусун» презентациялайт. Окуучулар жалпы анализдеп, каталарын текшерешет.

Текст: Ырыс алды- ынтымак

Бир карыянын тогуз уулу бар экен. Балдары атасы айткан акылды укпайт, ар кимиси өз бетинче жүрөт.

Карыя тогуз табылгыны бириктирип байлады да, мындай деди:

«Кана, балдарым, күчүнөрдү сынап көрөйүн, мына бул табылгыны тобу менен сындыргыла».

Тогуз уулдун ар бири күчүн сынады. Табылгыны эч кимиси сындыра алышпады. «Эми бирден сындырып көргүлө», - деп карыя табылгынын боосун чечип койду. Балдары табылгыны ошол замат чарт - чурт сындырышты.

Карыя балдарына мындай деди: «Боолонгон табылгыдай бирдиктүү болсоңор, силерге эч ким тие албайт». Балдары атанын сөзүн аткарышты. «Ырыс алды – ынтымак», – деген сөз ошондон калган экен.

Кыргыз эл жомогу

Талкуулоо үчүн суроолор

Кандай каталарды кетирдиңер?

- Топту алдыга, же тескерисинче, артка тартып жаткан учурда өзүнөрдү кандай сездиңер?
- Жүгүрүп жазган жат жазуу ишинде кандай кызыктуу учурларды байкадыңар?
- Тексттен макал-лакаптарды кездештирдиңерби?
- Ынтымак жөнүндө кандай ырларды, макал - ылакаптарды, учкул сөздөрдү билесиңер?

Үй тапшырмасы: Үйдөн ынтымак темасындагы ырлардан, макал - лакаптардан, учкул сөздөрдөн жаттап келишет.

Бүгүнкү күндө башталгыч класстардын мугалимдери тарабынан текшерүү жана чейректик жат жазуу гана колдонулуп, жат жазуунун калган түрлөрү сейрек жүргүзүлүп, же таптакыр эле унутта калтырылууда. Эгерде сөздүк, чыгармачылык, үйрөтүүчү, көрүү, жат жазуулары атайын пландаштырылып, максаттуу жана ырааттуу жүргүзүлсө, окуучулардын сабаттуулугу артып, өтүлгөн темалар боюнча билим, билгичтиктер, көндүмдөрүнүн калыптануусуна өбөлгө түзүлөт.

Жазуу иштерин текшерүүдө мугалим жазуу жүзүндөгү кайтарымын байланышты колдонсо болот. Жазуу түрүндөгү кайтарымын байланыш – окуучуга мугалим тарабынан жазуу түрүндө анын жазган ишине комментарийлерди берүүсү. Мындай ыкма жазуу иштерин: жат жазуу, эссе, дил баян, ж.б. текшерүүдө пайдаланылса, жакшы натыйжа берет.

«Стандарттуу» текшерүүдө мугалим окуучунун жазуу ишиндеги каталарды кызыл түстөгү калем менен оңдоп, баасын коёт.

Текшерүүнүн бул түрү окуучуларга окуу жетишкендиктерин жакшыртууга эч кандай жардам бербейт, ал эми кээ бир учурларда аларда окууга кайдыгер мамиленин калыптанышына алып келет. Алдыңкы окуучу теманы, предметти окуп - үйрөнүүгө кызыгуусун жоготуп, окууда жетише албаган окуучуга айланышы мүмкүн. Анткени, мындай жагдайда окуучу каталарды табуу жана оңдоо процессиндеги пассивдүү байкоочунун ролун гана аткарып калат.

Ал эми жазуу ишин текшерүүдө мугалим тарабынан жазуу жүзүндөгү сунуш берилсе,

окуучу ал сунуштун үстүндө ой жүгүртөт, талдайт, ал каталарды кийинки жазуу ишинде кайталабоого аракеттенет.

Жазуу жүзүндөгү сунушта окуучуга ката кеткен жерди так көрсөтүп, катанын түрүн оңдоого жардам бере турган тийиштүү эреже көрсөтүлүшү керек. Окуучулар өз иштерин жакшыртуу үчүн мугалимдин сунуштарынын негизинде (дагы бир жолу теманы, теориялык материалды, эрежени кайталап) каталардын үстүндө иштешет. Окуучуларга жазуу жүзүндөгү сунуш берүү алардын тигил, же бул тема боюнча билимдерин өркүндөтүү жана бышыктоо үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүп, окуу процессиндеги “мугалим – окуучу” өз ара кызматташтыгы үчүн жагымдуу чөйрөнү камсыз кылат.

Жат жазууну текшерүүдө өзүн - өзү баалоо ыкмасын пайдалануу менен окуучунун өз алдынчалуулугун жана катанын үстүндө иштөөсүн активдештирүү болот.

Төмөндө эне тилин окутууда интерактивдүү баалоо ыкмалары менен коштолгон жат жазуу сабагынын үлгүсүн сунуштайбыз.

Сабактын темасы: Чейректик жат жазуу.

1-таблица

Сабактын максаттары:

Билим берүүчүлүк	Өнүктүрүүчүлүк	Тарбия
Окуучулардын орфо-графиялык жана каллиграфиялык билгичтиктери текшерилет. Анын	Окуучулар катасыз, туура жана сулуу жазууга, тест боюнча ойлоолорун өнүктүрүүгө карай	Ынтымак бар жерде ырыс бар экенин түшүнүшөт. Ынтымактуу

2-таблица

Көрсөткүчтөр: Жогорудагы максаттарга жетти дейбиз

Эгерде жат жазуу ишин талаптагыдай аткарсат.	Кетирген каталарын окуучу өзү талдай, оңдой	Ынтымактуу болуу менен жашоодо көп ийгиликтерге
--	---	---

Сабактын тиби: Текшерүү жана окуучулардын билим, билгичтик, көндүмдөрүн каттоо сабагы.

Сабактын формасы: Зачеттук сабак.

Сабактын методдору: Өз алдынча иштөө, айтып берүү, текшерүү жана баалоо.

Сабакка колдонуучу каражаттар: Текст. Карточкалар. Баалоо баракчалары.

3-таблица

Сабактын жүрүшү:

Сабактын фрагменти	Сунушталган	лимдин жана окуучунун иш-аракеттери	Жабдылышы
Уюштуруу		Мугалим окуучуларды сабакка уюштурат.	

Жат жазуунун максаттары айтылат	Текстти окуп берүү	Мугалим доскага жат жазуунун темасын жазат. Анын максаттарын айтат, текшерүүнүн жолун түшүндүрөт.	Тема доскага жазылат.
Жат жазуу жаздыруу	Өз алдынча иштөө, анализдөө	Мугалим текстти окуп берет жазууга кыйын делген айрым сөздөр (2–3 сөз) доскада көрсөтүлүп, түшүндүрүлөт. Окуучуларга жат жазуу сүйлөм- сүйлөм боюнча так, жеткиликтүү окулуп берилет.	Жат жазуу тексти
Жат жазууну улантуу	Өз алдынча иштөө	Жат жазуу иши андан ары улантылып окулуп берилет, окуучулар жазышат.	
Жат жазууну текшерүү	Өзүн-өзү текшерүү	Окуучулар жазган жат жазуу иштерин өздөрү текшерип чыгышат, каталарын оңдошот. Жат жазуу иштерин мугалим чогултуп алат.	Жат жазуу дептери
Жат жазууну баалоо	Өзүн-өзү баалоо. Мугалимдин	Мугалим окуучулардын баалоо баракчаларын таратып берет, жат жазуу иштерин өздөрүнө окутат. Окуучулар жазган иштерин байкоо менен баалоо баракчаларын толтурушат.	Баалоо баракчасы
Үй тапшырмасы	Түшүндүрүү, өз алдынча иш	Мурдагы өтүлгөн теманы кайталап келүүнү жана жазган текстке байланыштуу чакан текст, ыр, табышмак, макал-лакап таап жазып келүүнү тапшырса болот.	Доскада тапшырмалар белгиленип жазылышы.

Жат жазуу иштерин жүргүзүүдөн кийин, программанын талаптарына ылайык, катанын үстүндө иштөө жумуштарын жүргүзүү милдеттүү түрдө аткарылууга тийиш. Мындай сабактар окуучулардын каталарын өздөрү анализдеп, талдап, алардын үстүндө көнүгүү- машыгуу иштерин жүргүзүү жолу менен ал каталарды жоюуга багыт берет.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Башталгыч класстардын программалары. – Б. – 2011.
2. Чокошева Б.С. Башталгыч класстарда кыргыз тилин окутуунун методикасы. – Б. – 2014.
3. Чокошева Б.С. Кыргыз тили 4 – класс. Мугалимдер үчүн колдонмо. – Б. – 2015.
4. Эсеналиева К. “Кыргыз тилин окутууда интерактивдүү ыкмаларды пайдалануу. – Б. – 2002.